

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

מסכת מועד קטן

דף י"ע"א

בגמ', רב הונא שמעיה להווא גברא דקא מנקר ריחיא בחולא דמועדא, אמר, מאן האי, איתחיל גופיה דקא מחיל חולא דמועדא.

[א]. כלשון זה מצאנו בגמ' (עירובין ק"ד.) "עולא איקלע לבי רב מנשה, אתא ההוא גברא טרף אבבא, אמר, מאן האי, ליתחל גופיה דקא מחיל ליה לשבתא". ובכאן מיירי גבי חילול שבת, ובסוגי' גבי חילול חול המועד.

הנה, מה שקללו בחול המועד בלשון זה "איתחיל גופיה", יש לעיין ע"פ מה שפירש רבינו יונה המשנה (אבות ג', י"א) "רבי אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות וכו' אין לו חלק לעולם הבא", דלכאורה הו' ליה להתנא לומר "המחלל את הקדשים ואת המועדות".

רבינו יונה מפרש שם: "סמך שני הדברים האלה מפני שנקראו קדשים, בקדשים כתיב קדש קדשים, ובמועדות כתיב אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש, והמחלל את שניהם אין לו חלק לעוה"ב, מפני שחלל קדשי ה'. ועל זה אמרו רז"ל כל המחלל את המועדות כאילו עובד עבודת כוכבים שנא' (שמות ל"ד, י"ז) אלהי מסכה לא תעשה לך, וסמיק ליה את חג המצות תשמר, ואמר בכאן המבזה, ולא אמר המחלל את המועדות, מפני שאינו מדבר ביום טוב לעצמו, כי בזה לא הוצרך לדבר, שיום טוב כשבת הוא, אלא מחולו של מועד מדבר, לעושה ביד מלאכת איסור והוא מבזה חולו של מועד, ואומר אלו הימים אין להם קדושה כל כך כימים הראשונים ועושה בהם כל מלאכה ותועבה עושה גם בוש לא יבוש".

והנה הרמב"ם (פ"ו מיו"ט הט"ז-י"ז) כתב: "כשם שמצוה לכבד את השבת ולענגה, כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ה' מכובר וכל ימים טובים נאמר בהן מקרא קודש, וכבר ביארנו הכיבוד והענינוג וכו' וכל המבזה את המועדות כאילו נטפל לעכו"ם. שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית וחייב אדם להיות בהם שמח וטוב לב וכו', עכ"ל.

ורייק הכסף משנה שם דמשמע להדיא מדברי הרמב"ם דרישא קאי איו"ט ממש דמבזה את המועדות ואינו מקיים בהם דין כיבוד יום טוב. ונראה דהרמב"ם פ"י כן בלשון המבזה את המועדות, דלא קאמר המחלל את המועדות. א"כ להרמב"ם שפיר אפשר אף על חול המועד לומר לשון "המחלל", והמבזה דהתם, איו"ט קאי ולא על חוה"מ.

[ב]. וכדי לעלות יפה דברי רבינו יונה, עם מעשה דר"ה דקאמר על חול המועד לשון מחלל, יש אולי לדייק, דשני גירסאות איכא, אכן במתני' באבות אי' לשון "המבזה". אך בגמ' (פסחים ק"ח. מכות כ"ג.) אי' "המבזה את המועדות [במכות: המועדים] כאילו עובד עבודה זרה". ופירש רשב"ם (בפסחים שם), ורש"י (מכות שם) דקאי על עושה מלאכה בחול המועד. ותוס' (חגיגה י"ח. ד"ה חוה"מ) למדו מדברי הרשב"ם ששיטתו, דאיסור מלאכה בחוה"מ מדאורייתא, והארכנו במחלוקת זו לעיל (מו"ק ב. ביאורים ומילואים אות א') עיי"ש.

והיינו דס"ל לתוס' דאם דימוהו לעובד ע"ז שאיסורו מה"ת, דע"כ דאף איהו איסורו מה"ת, והיינו "המבזה את המועדות", ולזה כתבו לדבריהם דאיסור מלאכה אינו אלא מדרבנן א"כ א"א לפרש כהרשב"ם דכוונת רב"ע שעושה מלאכה בחוה"מ, אלא צ"ל דמבזה המועדות ע"י מלאכה ביום טוב גופא דדוקא זה אסור מה"ת וא"כ רק זה אפשר לדמות לעובד ע"ז.

ולכאורה הלשון היא המבזה, דלרבינו יונה, אינו משמש בלשון איסור חמור. היינו שעושה מלאכה בחול המועד.

ברם, המגן אברהם (תק"ל סק"א) כתב אחר שהביא מחלוקת הראשונים אי איסור מלאכה בחוה"מ מדאורייתא או מדרבנן "ועכ"פ עונשו גדול, דאמרינן המחלל את המועד כאלו עובד ע"ז, ופירש"י דהיינו חול המועד".

המחצית השקל (שם) מציין את מקור דברי המג"א מפסחים שם, ולכאורה המג"א ציין הגמ' במכות, דמביא דברי רש"י ע"ז, ולא רשב"ם. והקשה המחצית השקל: "אלא צריך ביאור, דמלשון מג"א משמע, דבא להביא ראיה דעכ"פ אפילו נאמר כהפוסקים דמלאכת חוה"מ הוא דרבנן, אעפ"כ עונשו גדול שדומה לעובד ע"ז, א"כ אין ראיה מרש"י, דרש"י לשיטתיה אזיל דס"ל במו"ק (י"א:) דמלאכות חוה"מ היא דאורייתא. וכ"כ התוס' (חגיגה שם) דרש"י [וכו'], וגם רשב"ם אפשר ס"ל דהו' דאורייתא [וכו'], א"כ תיקשי מנ"ל למג"א, דלמא מ"ד דרבנן לא מוקי האי הקישה למלאכות חוה"מ, וכמו שנראה מדברי הרמב"ם [וכו'], הרי דלא פירש לענין העושה מלאכה בחוה"מ. והיינו דאזיל לשיטתיה דס"ל איסור מלאכות חוה"מ הם דרבנן. וא"כ דברי מג"א. צ"ב אח"ז ראיתי בס' חמד משה שהקשה על מג"א מדברי התוס' [שם] דכתבו התוס' להדיא אי מלאכות חוה"מ דרבנן לא קאי המבזה את המועדות לענין מלאכות חוה"מ עכ"ת, ויפה הקשה. ובודוק צ"ל דאולי

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

כוונת מ"א דאפי' למ"ד דרבנן עונשו גדול דהא חזינן למ"ד דאורייתא חמיר כ"כ שדומה לעובד ע"ז א"כ אפי' למ"ד דרבנן ניהו דלא חמיר כ"כ, מ"מ חמיר הוא דודאי לא יחלקו הפוסקים מהיפך להיפך דלמ"ד דאורייתא חמיר כעע"ז ולמ"ד דרבנן יהיה איסור קל". ע"כ.

ג. אמנם ע"פ דברי רבינו יונה הנ"ל, שפיר יש לפרש דברי מג"א, דרבינו יונה מפרש דהמבזה את

המועדות קאי על חוה"מ, ובשערי תשובה (שער ג' אות קמ"ו) משמע להדיא דסבר רבינו יונה דאיסורו מדברי סופרים, וז"ל: "וענין המבזה את המועדות, שעושה מלאכה בחולו של מועד וכו' אל העונש, מפני שאין איסור מלאכת חולו של מועד מפורש בתורה. וזהו על דרך משומד לדבר אחד להכעיס, אשר בארנו כבר כי אין לו חלק לעולם הבא. ואמרו רז"ל (בכורות ל:) הרי שבא להתגייר, ואמר הרי אני מקבל עלי כל התורה חוץ מדברי סופרים, אין מקבלים אותו, ואמרו רז"ל (מכות שם) המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה" [וכו'], עכ"ל עער"ש.

איברא, דלשון "המחלל" דכתב המג"א, אינו כהרבינו יונה, דמדייק שעל איסור חול המועד לא שייך לומר "המחלל", אלא רק "המבזה". ואולי היה להמג"א גירסא אחרת בגמ' מכות, ולכך ציין דווקא מכות ולא פסחים, דבפסחים כתב הרשב"ם להדיא המבזה, אך במכות, לא מפורש ברש"י מה היתה הגירסא שלו בגמ', דמפרש רק סיפא, כאילו עובד ע"ז.

עכ"פ חזינן דהמג"א סבר, דאף למ"ד דאיסורו מדרבנן, שייך ביה לשון "חילול", ועולה יפה עם מעשה דרב הונא בסוגיין, ד"בירכו" בלשון "המחלל", ודו"ק.

ד. ואגב, יש להסמיך דבר נורא שכתב המהרש"א במכות שם (ח"א, ד"ה כל המבזה), דהכוונה, שבודה מליבו עוד מועדים, וזהו כאילו עובד ע"ז, וז"ל: "ביטול המועדות בזמנם הוא גורם לעבודת כוכבים, כמו שמצינו בירבעם שאמר אם יעלה העם להעלות זבחים וגו' ויעש שני עגלי זהב ויעש ירבעם חג בחדש השמיני וגו' אשר ברא מלבו, והוא כי המועדות בזמנם הם זכר ליציאת מצרים כמו שהוא בנוסח התפלה, והוא מורה על מציאותו ויכלתו ב"ה, וזה שאמר אלהי מסכה לא תעשה וגו' שהוא העגל הנזכר לעיל מינייה באותה פרשה את חג המצות תשמור וגו' כ"א במועדי שהם זכר ליציאת מצרים המורה על יכלתו ב"ה, הפך שעשה ירבעם עגל ואמר הנה אלהי אלהיך אשר העלון מארץ מצרים, וברא חג שלא בזמנו".

דף י' ע"ב

בגמ', ואמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור, אמר רבי יוסי בר אבין ובדבר האבד מותר.

ה. הנה בגדרי דבר האבד, ומחלוקת הראשונים גבי פרקמטיא והלוואה, נאריך אי"ה במסכת חגיגה, וכאן לא נבוא אלא בהערה קצרה לעיוני ולא להלכתא.

בתשו' **רב פעלים** (ח"א או"ח סי' ל"ב. וח"ד, או"ח סי' כ"ו), דן גבי מי שיושב בחול המועד בעיר בומביי, ורוצה להפקיד מעות בבנק שם, כדי שהבנק בבגדאד יתן לשותפו המעות הנצרכות לו שם.

וכתב, דהוא בכלל פרקמטיא דאסור לעשות בחוה"מ אפילו כל שהוא דנפסק דאסור, והוא בבית יוסף (סו"ס תקל"ט) שהביא מן התוס' בסוג' (מו"ק י: ד"ה פרקמטיא) "דהלוואה דשולחנות בקביעות וחלוף חשיב פרקמטיא" בלי שום חולק. ומסיים "וא"כ האי דנ"ד שזה ראובן מוסר המעות להבנ"ק בעיר במביי בחוה"מ, ולוקח תמורתם פוליסה של מקום אחר, ה"ז דומה ממש להך דינא דהלוואות וחלוף שפסק מרן ז"ל שדומה לפרקמטיא לכולי עלמא ואסור ופשוט".

מה שכתב שהוא לכו"ע וכ"כ במשנ"ב (שם סקמ"ז), הוא דלא כהגהות הב"ח על התוס' בסוגיין, דגרס "פרקמטיא וכו' בקביעות וחילוף לא חשיב פרקמטיא". ולא ברור אם גירסתו היא אף על הלוואה דשולחנות בקביעות [דהיינו בנק], או רק על חילוף בקביעות. עכ"פ זה פלא שהב"ח בסי' תקל"ט שתק לו להב"י, ולא הביא דגירסתו הוי להיפך, דהב"י כתב שם בשם התוס' אתרתי, הן הלוואות דשולחנות בקביעות, והן חילוף. והוא פלא גדול, דבאמת לא נמצא שי' מקילה בחילוף בדברי הראשונים, ולא מצאתי עד הנה שיעמדו בזה.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

דף י"א ע"א

במשנה, עושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט, אבל לא מעשה אומן.

[א]. כתב המאירי "עושין מעקה לגג ולמרפסת [וכו.], יש שפירש בו מעקה גמור והוא צריך לו בגג [וכו.], וכן מרפסת [וכו.], וגדולי המפרשים פירשו מתוך קושיות אלו שמעקה האמור כאן לא מעקה גמור הוא למצות מעקה, אלא מעקה לצניעות בעלמא, ואין נראה כן".

גדולי המפרשים הוא הריטב"א שכתב (יש מהרו' שנדפס בדף ט: ויש מהרו' שנדפס בדף ח.): "ועושה מעקה לגג ולמרפסת. פי' הלוח שעושין בין העליות, ולא סוף דבר למצות מעקה, דהא מרפסת פטורה מן המעקה כדאיתא בסיפרי פ' תצא (כ"ח, ב.). ועוד דאי משום מצות מעקה למה לא יעשה כדרכו, ועוד שאמרו בירושלמי על משנתינו, תני, לגג שלשה, ולמרפסת עשרה, אלא ודאי מתני' בגג שאינו חייב במעקה, אלא שהוא רוצה לעשות משום שימור ולפיכך עושה בשינוי, ולגג דלא רגילי ביה סגי בשלשה ומרפסת דרגילי בה צריך עשרה". וכ"כ בתוס' הרא"ש (ד"ה ועושין) בשם הראב"ד.

ובשו"ע (תק"מ ב') נפסק בסתמא, ולא נתבאר באיזה מעקה מיירי. **ובערוך השולחן** (שם ס"ב) כתב דנלע"ד דאף במעקה של מצוה רק מעשה הדיוט. **ובביאור הלכה** (שם, ד"ה וכן) "עיי' בחידושי הריטב"א שכתב דמתני' מיירי בגג דלא רגילי להלוח בו שאינו חייב במעקה, אלא שהוא בעצמו רוצה לעשות משום שמירה, ולפיכך אמרו בירושלמי דסגי בג' טפחים, דאי משום מצות מעקה למה לא יעשה כדרכו ע"ש. אבל שארי הפוסקים סתמו בזה ולא חילקו".

[ב]. בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ג ס"ו ס"ו) העלה כהביאור הלכה, וכתב דלפי הריטב"א דבמצות מעקה שרי אף מעשה אומן צ"ב "למה השמיטה המשנה דין מצות מעקה עצמה דמותר אפילו מעשה אומן, וא"ת לרוב פשיטותו לא הביאה משנתנו, מכל מקום כיון שכבר הזכירה דין המעקה הוי ליה לחלק בין מעקה סתם דאינה מותרת רק מעשה הדיוט למעקה של מצוה דמותרת גם מעשה אומן".
ובמק"א (ח"ז ס"ו רכ"ט אות ב') מבאר השב"ל ביאור ארוך בפלוגתת הראשונים הנ"ל גבי מעקה דמצוה אי סגי במעשה הדיוט או בעי מעשה אומן, דתליא במה דאמרו בב"מ (ק"א). דחיובי המשכיר לעשות לשוכר בביתו כל דבר שהוא מעשה אומן, ומעשה הדיוט חייב השוכר לעצמו. ואחד מן הדברים השנויים שם דחיובם על השוכר, הוא עשיית מעקה. ומוכח דיוצאים יד"ח מעקה דמצוה, גם במעשה הדיוט נע"י בט"ז ר"ס תק"מ דהוא בלא טיט. אמנם בשיטמ"ק (שם) כתב בשם רבינו יהונתן, דאף שמעקה צריך מעשה אומן, אך חיובו על השוכר, דהוא יכול שלא להשתמש שם, ולא יתחייב במעקה, עיי"ש. וכיון דלהלכה (חור"מ שו"ד ס"ב) נפסק דחיובו על השוכר, וכתב הרמ"א וכן כל מעשה הדיוט, מוכח שפיר כדברי הביאור הלכה דסתימת כל הפוסקים דלא כהריטב"א, דמעקה דמצוה נמי יוצאים במעשה הדיוט, עכתתו"ד.

[ג]. בעניי לא זכיתי להבין ראייתו, דאמנם עשיית המעקה נמנית בין הדברים של השוכר לעשותם, ואכן כל מעשי הדיוט על השוכר לעשותם, אך לא מוכח דמה שחיוב עשיית המעקה הוא על השוכר, הוא כיון דהוי מעשה הדיוט. דהנה בשו"ע הנ"ל כתב יחד עם המעקה מזוזה, וכ"ה בטור, ועי' שם בסמ"ע (סק"ח) דכתב כיון דהוא חובת הדר, אף שיכול היה לפרש דהוא מעשה הדיוט, דגם מזוזה נמנית בין הדברים שעל השוכר לעשותם יחד עם מעקה.

וזה כוונת רבינו יהונתן הנ"ל שהביאו השיטמ"ק, דאף שמעקה הוא מעשה אומן, ואמאי נמנה בין הדברים המחוייבים על השוכר לעשותם, כיון דהוא יכול שלא לעלות לגג. וז"ל השיטה מקובצת שם: "להעמיד לו סולם וכו', ואף על פי שיש מקצת מאלו שצריך מעשה אומן, אפילו הכי השוכר עושהו שאם ירצה להשתמש בגג כדי שלא יפול ממנו יעשה לו מעקה, שאם לא היה אדם דר בו לא היה צריך למעקה", עכ"ל. ואין צריך לעשות את רבינו יהונתן חולק על כל הראשונים האחרים אי מעקה נקרא מעשה אומן או מעשה הדיוט.

או יאמר, דמה דעל השוכר לעשות המעקה ואין זה בגדרי חיוב תיקון הבית של המשכיר, ע"פ מה שכתב באורך בספר **עמק ברכה** (חור"מ ס"ו) דיש לדייק, אי מצות מעקה היא משום סכנה ודאית, היאך שמצאנו דיש גגות הפטורים ממעקה, כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות (חולין קל"ו.), או גג פחות מד"א על ד"א דריש סוכה (ג:), ושאינן תוכו עשה (ב"ק נ"א.), ולכאורה אף אם זה דין בית וגג, אכתי יהיה חייב במעקה משום לא תשים דמים בביתך ככל דבר סכנה שיש בביתו, בור ובאר בחצרו, כלב רע וסולם רעוע, וכל הני המפורטים ברמב"ם בהל' רוצח (פ"א ה"ד) עיי"ש.

ביאורים ומילואים - על סדר הדרף היומי

ומבאר, דבאמת כל מי שעולה לגג דרכו להיזהר, ואין בזה סכנה, ועכ"ז חידשה התורה שאעפ"כ באלו הבתים צריך שיהיה מעקה, וכיון שהוא חידוש דין תורה, אין זה אלא דווקא באותם הבתים שבהם גזרה התורה, אך היכא שהתורה לא גזרה סמכינן אהא דבעצם אין זה סכנה מוכרחת.

א"כ לכאורה חיובי השוכר לעשות מעקה לגגו, אין זה מחמת שהוא מעשה הדיוט בדווקא, אלא דהוא חובת הדר, או שאינו סכנה אלא חידוש ומצוה שהתורה הורתה לעשות כפי שעלה לרצונו ית"ש, ורצונו הוא שהשוכר יבנה זאת.

לפי זה אפשר לומר להיפך, דמה שהקילו רוב הראשונים [נדברי המאירי] דרק במעשה הדיוט שרי לעשות מעקה דמצוה, הוא רק בצירוף הסכנה הנ"ל, דאדם נשמר כשעולה לגגו, ויכול למנוע את העליה לגג בעוד דרכים כגון ליטול הסולם וכדומה, ולכך לא התירו לו מעשה אומן.

וא"כ היכא שודאי יש סכנה, כגון במרפסות הבתים שלנו, ובגגות שמשמשים בהם ויש סולמות לעלות שאסור ע"פ דינא דמלכותא לסגור את פתחיהם שהם יציאות החירום של הבית, חייב לעשות המעקה או לתקנו בחול המועד, אף מלאכת אומן. וכדאי הוא הריטב"א הראב"ד והתוס' הרא"ש לסמוך עליהם גם היכא שהסכנה לא מוכרחת, אך קיימת, אפילו במעשה אומן, במעקה דמצוה.

ד. אמנם אין כן דעת המשנ"ב הנ"ל בביאור הלכה, דהחמיר במצות מעקה דאסור במעשה אומן. ורק במעשה הדיוט התירו מצות מעקה. וראיתי בספר דף על הדף שהביא קושיא בשם חכם אחד דהמשנ"ב לא התיר מעשה אומן במצות מעקה: "וצריך עיון בטעם הדבר, שהרי בריש סי' תרל"ז הביא הביאורה"ל ממאמר מרדכי, שאוסר לבנות סוכת מצוה בחוה"מ, והבה"ל חולק עליו בתוקף דודאי שרי לצורך מצוה, דמאי שנא סוכה מתפילין ומזוזות דכותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו, כדאיתא לקמן י"ט, ובשו"ע סי' תקמ"ה, וא"כ מאי שנא לענין מעקה שמחמיר בזה".

ולהנ"ל לא קשה מידי, דבמצות מעקה יכול להימנע מלעלות לגגו, אך סוכה חייב לעשות. וספרי תורה ותפילין ומזוזות חייב בחול המועד. וביותר, שבסוכה אין דרך לעשות במעשה הדיוט, דהיכא שצריך לבנות כל הסוכה הוי מעשה אומן כמבואר שם במאמר מרדכי, והכא יש דרך לעשות המעקה במעשה הדיוט כמבואר בט"ז הנ"ל.

אמנם אי קשיא, מטה אדם ציצית במועד (תקמ"ה, י"ג), ושרי אף בפלך שהוא מעשה אומן, וכתב בביאור הלכה טעמא, דדבר מצוה הוא. והיינו, אף דבר שיכול לעשותו במעשה הדיוט, שרי לו במעשה אומן.

אך גם בזה י"ל, כיון דאינו בפרהסיא הקילו בו יותר, עי' משנ"ב (שם, סק"א גבי טויה בגלגל), אך היכא שהוא דבר שלא שייך בו צנעה, כמעקה, לא הקילו מעשה אומן, היכא דיכל לעשותו במעשה הדיוט.

עוד נפק"מ י"ל, ואף יתרץ קושיית הח"א שהובא בדף על הדף הנ"ל, מש"כ הפרי מגדים באשל אברהם (שם סק"ד) "אע"ג דבנין בית הכנסת שצריך עתה להתפלל בעשרה ויש אומרים מצוות עשה מן התורה להתפלל ביום טוב ושבת "מקרא קודש", אפילו הכי אוסר הרשב"א בסימן תקמ"ד (ח"ד סי' שכ"ו) מעשה אומן כל שאין הגוף נהנה".

הדרן עלך פרק משקין בית השלחין

דף י"א ע"ב

במשנה, מי שהפך את זיתיו, ואירעו אבל או אונס וכו'. ובגמ', פתח באבל וסיים במועד. אמר רב שישא בריה דרב אידי, זאת אומרת דברים המותרין במועד אסורים בימי אבלו. רב אשי אמר, לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא בימי אבלו דמדרבנן הוא, ושרי, אלא אפילו במועד, דאיסור מלאכה מדאורייתא, במקום פסידא שרו רבנן.

ה. רש"י במשנה, מפרש דמיירי בשני מקרים שונים, אבלות בשאר ימות השנה, דאבל אסור במלאכה, ומבאר המשנה מה דינו בדבר האבד. ומה דין מי שלאונסו לא סיים מלאכתו קודם החול המועד.

אמנם הריטב"א (ד"ה ואירעו), המאירי בריש פרקין הראב"ד (הובא בתוס' הרא"ש ד"ה פתח) והרא"ש (פ"ב, א'), מפרשים, במשנה ולתירוץ רב שישא, דברי התנא "ואירעו אבל" כפשוטם, כלומר, שאירע האבל בסמוך לרגל, ולא היה יכול לטעון הקורה מחמת אבלו, ולכן התירו לו

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

במועד, שהרי היה אנוס בדבר, ואינו כמכוון מלאכתו במועד. ומכאן למד רב שישא, שבימי אבולו לא הותר לו לעשות מלאכה בעצמו אפילו בדבר האבד. ולגבי אחרים שיעשו בשבילו בימי אבולו, נחלקו הראב"ד והרא"ש, כמבואר שם ברא"ש.

אבל מלשון רש"י נראה, שרב שישא למד מסברתו, ממה שלא פירש לנו התנא כיצד יהיה הדין בימי אבולו בענין זה, שיש להחמיר בהם יותר ממועד. ועיין רש"ש לקמן (י"ז: ד"ה סבר ריבון) דהכריח מפשטות דברי הגמ' שם כפי' רש"י במתניתין, דמירי באבל בסתמא.

והחומרא אליבא דרש"י היא, שכאשר אין לו אחרים שיעשו עבורו, מותר לו לעשות המלאכה בעצמו, בדבר האבד, אלא שבמועד הקלנו יותר, והתרנו לו לעשות בעצמו אפילו במקום שיש אחרים שיכולים לעשות. וכן מפורש בדברי התוס'.

[ו]. ונחלקו הראשונים בביאור סברת רב שישא. הרא"ש כתב, שבאמת אין סברא להחמיר באבילות ממועד, אלא שבמועד, מאחר שהכל אסורים במלאכה, אין חילוק בינו לבין אחרים, ועל כן יכול לעשות בעצמו בדבר האבד, מה שאין כן באבילות, שאין אחרים אסורים במלאכה, יש לו להניח המלאכה עבורו. ובוה נחלקו רשב"ג ותנא קמא לקמן בברייתא, האם כשאי אפשר על ידי אחרים יש לנו להתיר לעשות בעצמו, וכמו שהתרנו במועד, שהרי אין האבילות חמורה ממועד, או, כיון שעל פי הרוב יכול ליתן לאחרים לעשות, לכן אסרו בכל ענין ולא חילקו בכך. ורבינו ירוחם (כ"ח, ב) הביא כעין ביאור זה בשם הר"ש בן הרשב"ץ והוסיף לבאר, שאף על פי שגם במועד יכול ליתן לנכרי לעשותה, מכל מקום גם האמירה לנכרי נאסרה בו.

בהג' רעק"א (יו"ד סי' שצ"ט) חידש, שלפי סברא זו, כשמת לו מת במועד, והוא אסור במלאכה גם משום אבילות, כדן דברים שבצינעא, שבאופן זה יהיה מותר לו לעשות בעצמו בדבר האבד, שהרי גם אחרים אסורים אז בעשית מלאכה, ואם כן אין חילוק בינו לאחרים.

אמנם דעת התוס' (י"ב. ד"ה אמר, עי' גי' רש"ש), שמצד הסברא יש לנו להחמיר בימי אבולו יותר מחול המועד, שאבילות, מאחר שהוא איסור קל, יבואו לזלזל בו, ולכן החמירו בו, מה שאין כן במועד, שהוא חמור יותר. ועיי"ש שלמדו מדין זה לשאר מקומות.

וכתב הב"ח (יו"ד ש"פ אות ג) לבאר החילוק בין מועד לאבילות בענין אחר, שבאבילות, מלבד עצם האיסור מלאכה שנאמר בו, וכמו שלמדו לקמן (ט"ו). איסור זה מההיקש לחג, יש לאסרו במלאכה גם משום היסח הדעת, שלא יסיח דעתו מן האבילות, ועל כן, אמנם יש להתיר בדבר האבד את עצם האיסור מלאכה שבו, מכל מקום אין להתיר לו בעצמו לעשותו, שהרי בזה יש סיבה נוספת לאיסור, משום היסח דעתו, ואיסור זה לא מצאנו שהותר במועד.

עוד כתב הרא"ש, שכל הנידון בגמרא הוא לענין שלשה ימים ראשונים, אבל אחר כך, מותר לו לעשות המלאכה בעצמו.

[ז]. בתוס' רעק"א (במשנה אות ח) הקשה הן על רש"י והן על הרא"ש, דלפי' רש"י עדיפא הו"ל להגמרא למידק, מהא גופא מדשרי במועד, ע"כ דאסר באבל, דאל"כ לאו אונס הוא וליתסר במועד. ותירץ שם להנך מפרשים דהכי קאמר הש"ס, מדפתח באבל וסיים במועד ולא פירש דינא דאבל, ע"כ דלא איירי מדין אבל, ולא מילתא באנפי נפשיה הוא, אלא דחדא קתני, דארעו אבל מותר במועד, אם כן ש"מ דבימי אבל אסור. אך לרש"י אכתי צ"ב.

אמנם לפי"ז הקשה הגרעק"א, ע"ד הרא"ש הנ"ל שכתב לדחות הוכחת הראב"ד דאף שהיה מותר בימי אבל, מ"מ מתוך מרירות אבלות אין דעתו סובלת להתעסק במלאכה, א"כ מאי מדייק הגמרא פתח באבל, הא כיון דחדא קתני, ליכא הוכחה למה דלא פירש דינא דאבל דלא מיירי מיניה, וגם ההוכחה מדשרי במועד לאו ראייה הוא דהא אף דשרי בימי אבולו מותר במועד, כמ"ש הרא"ש. עכתו"ד רעק"א. ועי' בדעת תורה (או"ח סי' תקלח) דכתב: "ונראה דאם הי' שוגג באומר מותר לכוין במלאכתו למועד, אין להתיר לו, דאף דאומר מותר שוגג הוא, מ"מ לא הוי אונס".

[ח]. ולהמתיק קמעה קושיית תוס' רע"א אפשר י"ל, דאפילו להרא"ש ולשאר הראשונים יש ראייה ממתניתין דבימי האבלות אסור לו לעשות מלאכה, ומשום הכי מותר לו לעשותו במועד, דאם סוברת משנתנו דאף דמותר לו לעשות בימי אבלות ולא היה יכול לעשות מפני המרירות, אפילו הכי מותר לעשות בחולו של מועד, מאי קמ"ל, פשיטא דזה מיקרי אונס כמו שאר אונסין, אלא משום הכי מזכיר המשנה ואירעו אבל, לאשמועינן דאבל אסור בעשיית מלאכה.

ועוד צ"ל, דאפילו אמרינן דמתניתין מייתי דוגמאות של אונס, מדוע מזכיר המשנה ואירעו אבל קודם אונס. המשנה היה יכול לפתוח עם מי שהפך את זיתיו ואירעו אונס, ואחר זה הזכיר או אבל, כמו שמזכיר או שהטעוהו פועלים אחר אונס. וזה מה שאמר בגמרא פתח באבל.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ולפי זה נכון מה שרש"י מבאר דהמשנה מיירי באבלות של שאר ימות השנה, ולא כמו שאמרו שאר ראשונים דמיירי באבלות סמוך למועד, כמו דמשמע בפשטות דרש"י קשה מדוע אמר המשנה ואירעו אבל לפני אונס דזה כולל כל אונסים ואונס של אבלות בכלל. ובאמת אנחנו צריכים טעם מדוע מייתי המשנה או שהטעוהו פועלים דאטו צריך המשנה לחשוב דוגמאות של אונס, ובהרבה נוסחאות נשטמו המלים או שהטעוהו פועלים.

ונראה מפירוש המשניות של הרמב"ם שגם להרמב"ם לא היו המלים האלו בהגירסא של המשנה, עיין שם. אבל לרוב הראשונים שהיתה להם במשנה הגירסא של או שהטעוהו פועלים, צריכים טעם לזה. אבל למה שמזכיר המשנה ואירעו אבל יש לנו טעם נכון, וזה ללמד שאבל אסור בעשיית מלאכה.

בגמ', מריון בריה דרבין ומר בריה דרב אחא בריה דרבא הוה להו ההוא גמלא דתורא בהדי הדדי, איתרעא ביה מילתא במר בריה דרב אחא בריה דרבא, ופסקיה לגמליה. אמר רב אשי, גברא רבה כמר בריה דרב אחא עביד הכי, נהי דלפסידא ידידיה לא חייש, אדאחרים לא חייש, והא תניא, אם היו מושכרין או מוחכרין אצל אחרים הרי אלו יעשו. הוא סבר אדם חשוב שאני.

[ט]. מה דאסר מר בריה דרב אחא, כתב רש"י "משום שביתת בהמתו, שהאבל מצווה לשבות ממלאכה, הוא וכל אשר לו". ויש שמדקדקים כן מלשון המסכת שמחות שהביאו התוס' (לקמן כ"א:): עיי"ש. ורש"י הוצרך לחדש דין זה כאן, שהרי באמת אין לאבל ריוח כלל בזה שבהמתו חורשת את אדמת שותפו, ומכח זה הוכרח לחדש, שנוהג שביתת בהמתו בימי אבלו, אבל דין זה שלמדנו לעיל, שאסור לו שיעבדו אחרים בחמורו וגמלו וספינותיו בימי אבלו [לולא שיש בזה הפסד לאחרים, כשהיו מוחכרין ומושכרין], שם הטעם הוא, מפני שיש לו ריוח על ידי כן, שהשוכר מעלה לו שכר עבור זאת.

[י]. בשו"ת מהרש"ם (ה"ב סי' רל"ט) רצה השואל להוכיח מדברי רש"י אלו, שאף ביום טוב נוהג שביתת בהמתו, שהרי עיקר איסור מלאכה באבילות נלמד מההיקש לחג, וכנ"ל. והוסיף שם המהרש"ם, שלולא דברי רש"י היה אפשר לבאר, שעשה כן מפני מראית העין, שלא יאמרו שעושה מלאכה בשליחותו של האבל. וביותר י"ל, שבאמת יש לאבל ריוח מחרישה זו, שהרי על ידי שעושה בהמתו עתה מלאכה באדמת השותף, יהיה לו זכות אח"כ לחרוש בבהמת חברו, שכן היה אופן ותנאי השותפות ביניהם מתחילה, עיי"ש.

[יא]. ובמה שחשש יותר לאדם חשוב, מפרש רש"י, שלאדם חשוב יש לאסור באופנים אלו. וכן כתב הרא"ש (סי' ב'), וטעמו, שמלאכת אדם חשוב נידונה כאילו נעשית בפרהסיא, ודבר זה לא הותר באבילות. אבל ברש"י כת"ב, שאדם חשוב יש לו להחמיר על עצמו, ומשמעותו, שאין זה משורת הדין, אלא מידת חסידות.

בתשובות גינת ורדים (יו"ד כלל ה' סי' ט"ז"א) האריך במעשה זה, ובתוך דבריו (סי' י') כתב, שנחלקו רבותינו בנידון זה, ויסוד מחלוקתם שם הוא, האם מותר לאדם להחמיר על עצמו במקום שעל ידי כן נגרם הפסד לאחרים, וכמו בסוגיתנו. ובירושלמי אמרו, שחנות השותפין, שנעשה אחד מהם אבל, נועלין אותה. והקשו הראשונים, ממה שלמדנו בגמרא, שדוקא באדם חשוב יש לאסור, אבל בשאר אנשים מותר, מפני הפסד השותף. ותירץ הראב"ד, שאין כונת הירושלמי לאסור אלא בפרהסיא, אבל בביתו יכול השותף למכור, כפי המבואר בבבלי. אבל הרמב"ן כתב לחלק בין הנושאים. ועיקר כונת טענתו, שבמעשה דמריון, לא היה לאבל ריוח מהחרישה באופן ישיר, וכמו שנתבאר לעיל, ועל כן אין לאסור בזה, מפני הפסד השותף [וכמו שהתירו מטעם זה בחמוריו וגמליו המוחכרין והמושכרין], מה שאין כן בחנות השותפין, שכל דבר שנמכר בחנות זו, יש בו ריוח ישיר לאבל, אין להתיר כלל, אף על פי שעל ידי כן יש הפסד לשותף, עכתו"ד. ועיין פתחי תשובה (יו"ד ש"פ אות י') שהביא חילוק זה בשם המשכנות יעקב, ומטעם זה אסר שם לשותף למכור אפילו בצינעא.

הרב חיד"א (חיים שאל ה"ב סל"א) הביאו, והאריך להקשות עליו מכמה מקומות, דחזינן דאדם חשוב שאני, הוי הלכה פסוקה, ולא רק לפני משורת הדין במידת חסידות. וראה עוד בקובץ תורני דיני ישראל (חלק י"ג-י"ד, עמ' קצ"ג-רל"ח), דליקט הכותב, עשרות מראי מקומות מש"ס וראשונים אי אדם חשוב שאני הוי הלכה או מידת חסידות, וצריך לבדוק כל אחד לגופו, למצוא את החוט המבדיל ביניהם, ועוד חזון למועד בס"ד.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בס"ד ובל"ג בדפים הבאים בשם אומרים : rabinoviz@gmail.com